

Перишуква Оксана Олексіївна –

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури. Автор близько 120 наукових робіт. Коло наукових інтересів: порівняльна педагогіка і методологія порівняльно-педагогічних досліджень, педагогічні і психолінгвістичні проблеми формування індивідуальної багатомовності, міжкультурна компетентність особистості, освіта обдарованих і талановитих.
e-mail: pershoksy@mail.ru

УДК 37.013.74:81'246.3(4)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАГАТОМОВНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ У ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

У статті розглянуто західноєвропейський досвід формування індивідуальної багатомовності в умовах шкільної освіти. Особливу увагу приділено подальшому уточненню змісту поняття «тенденція» як категорії порівняльної педагогіки. Автором виявлено загальні та рівневі тенденції розвитку багатомовної освіти школярів у країнах Західної Європи, і запропоновано їх розглядати як платформу для подальшого осмислення, обговорення та проведення експериментальної роботи в інтересах розвитку багатомовної освіти в Україні.

Ключові слова: тенденція; індивідуальна багатомовність; тенденції розвитку освіти; багатомовна освіта школярів; шкільна освіта в країнах Західної Європи.

Постановка проблеми. Взаємозв'язок і взаємозалежність країн і народів сучасного світу, інтенсивний розвиток процесів глобалізації зумовлюють зростання інтересу до вивчення міжнародного досвіду в різних галузях суспільного життя, у тому числі активізують міжнародні порівняльні дослідження в освітній сфері. Реформи освіти є важливим аспектом соціальної політики європейських держав. Аналіз стану, основних тенденцій і напрямів розвитку теорії та практики освіти в сучасному світі з метою пошуків нових освітніх моделей – об'єкт вивчення порівняльної педагогіки. У контексті цього наукового напрямку існує чимало поглядів учених на обґрунтування тенденцій розвитку світової та європейської освіти у XXI ст. [3; 7]. Разом із тим фахівці обережно ставляться до складання прогнозів і попереджають про те, що майбутнє є багатоваріантним, соціальні та педагогічні процеси значною мірою непередбачувані, а тому їх припущення можуть бути помилковими, і лише час адекватно продемонструє істинність чи хибність того чи іншого прогностичного сценарію.

Формулювання цілей статті. Мета статті – уточнити сутність терміну «тенденція» як категорії порівняльної педагогіки і виявити основні та рівневі тенденції розвитку багатомовної освіти школярів у країнах Західної Європи.

Аналіз літератури з проблеми дослідження. Аналіз літератури, що стосується аналізу змісту терміна «тенденція», і багатий досвід науковців у виявленні тенденцій

розвитку освітніх процесів та явищ для обґрунтування прогностичних положень свідчать про актуальність цього напрямку досліджень. На думку української дослідниці О. Локшиної, тенденція є базовою категорією порівняльної педагогіки [6], а тому зупинимося на сутнісних характеристиках цього терміна докладніше. Тенденція (від латин. *tendo* – направляю, прагну) – напрям розвитку, виявлена можливість, яка за певних умов перетворюється у дійсність [1]; *Collins English dictionary* пропонує розглядати тенденцію як схильність до конкретної характеристики, або загальний курс [14]; електронний словник *Macmillan* дає такий переклад: велика ймовірність того, що щось станеться [20]. Тенденція як категорія порівняльної педагогіки (за Н. Лавриченко) слугує формою визначення закономірностей, які загалом не мають іншої реальності, окрім наближення до чогось у тенденції [5]. А. Сбруєва вбачає обумовленість тенденцій в освіті її функціями, реалізація яких може мати за результат як сприятливі, так і несприятливі зовнішні соціально-культурні умови. Водночас А. Сбруєва звертає увагу на протиріччя, які виникають в освітніх системах: між глобальними і локальними проблемами, між традиціями і модернізмом, між конкуренцією у досягненні успіхів і прагненнями до рівності можливостей. Таким чином, обізнаність у напрямках освітніх тенденцій дає основу для прогнозування та оновлення, підвищення рівня цілісності [10, с. 163]. О. Огієнко посилається на реалізацію тенденцій в освіті «... як результат суперечливої взаємодії детермінуючої сили законів внутрішньої будови, функціонування і розвитку освітньої сфери з одного боку, та зовнішніх факторів внаслідок впливу на освітню цілісність інших культурних підсистем – з іншого» [8, с. 380]. А отже, *тенденція в порівняльній педагогіці* – це напрям освітніх змін, зумовлений численними політичними, соціальними, культурними та науковими чинниками, які взаємодіють у суспільстві, нерідко спричиняючи протиріччя, і мають за результат появу нової якості освітніх процесів.

Виклад основного матеріалу. Тенденція має в основі сукупність ідей та прагнень, а тому її прояви можуть спричиняти конфронтацію інтересів, результатом чого є посилення чи послаблення змін в освітній галузі на певному рівні залежно від напрямку та інтенсивності розвитку суспільства. *Тенденція в багатомовній освіті школярів у країнах Західної Європи* уособлює напрям освітніх змін, що є результатом дії політичних, економічних, соціокультурних, етнолінгвістичних і педагогічних процесів у Європі та світі та спрямований на формування у школярів здатності послуговатися у навчанні й повсякденному житті декількома мовами. Тенденції розвитку багатомовної освіти школярів у сукупності та кожної окремо стосуються багатьох складових процесу навчання, наприклад: 1) набору мов, які опановують у процесі навчання; 2) очікуваного за результатами навчання рівня багатомовної компетентності особистості як комплексної здатності; 3) способів і засобів формування цієї здатності у контексті формальної і неформальної освіти.

У працях науковців (З. Колокольникова, О. Лобанова, Т. Петрова, Х. Сабурова, Є. Соколова) в сучасному європейському суспільстві виявлено такі *основні загальноосвітіві тенденції розвитку освіти*:

1) *глобалізація* як цільова зорієнтованість світового освітнього напрямку на загальнолюдські цінності та гуманоцентричну сутність, реалізація чого можлива завдяки існуванню єдиного інформаційного простору, швидкому поширенню результатів наукових досліджень, доступності сучасних засобів комунікації та використанню англійської мови як засобу міжнародного спілкування, з одного боку, а з другого – посилення міжнародної конкуренції, підпорядкування освіти інтересам транснаціональних корпорацій, *вестернізація* стилю та способу життя багатьох народів, що несе загрозу втрати національно-культурної ідентичності та самобутнього творчого потенціалу;

2) *інтернаціоналізація* як мобілізація зусиль наукового співтовариства для налагодження міжнародної співпраці, розширення багатосторонніх зв'язків і контактів між навчальними закладами різних країн на основі рівноправного та взаємовигідного співробітництва з метою підвищення ефективності освітньої та науково-дослідної роботи;

3) *міжкультурний діалог* як наявність міжкультурної доміанти в освітньому процесі, що відбувається в контексті діалогу культур та цивілізацій і передбачає облік чужої перспективи, ознайомлення з особливостями національного характеру комунікантів, національно-специфічними особливостями їх мислення [3; 9; 7; 11].

Ці *загальносвітові тенденції* конкретизуються за *напрямами*:

- *гуманізація освіти* означає зміну напряму розвитку від технократизму до гуманізму як мети становлення та розвитку особистості, переміщення акценту на інтереси й роль особистості учня і педагога, створення оптимальних умов для розвитку та самореалізації особистості, включення в процес навчання рефлексії, самоаналізу і самооцінки;
- *гуманітаризація освіти* означає формування у людини особливого ставлення до оточуючого світу і самого себе, своєї діяльності, відмова від технократизму, прийняття людиною зорієнтованих рішень;
- *демократизація освіти* як провідний напрям розвитку сучасної освіти спирається на принципи багатоманіття освітніх систем і суспільно-державне управління ними, зумовлює відкритість освітніх закладів, співробітництво педагогів та учнів, самоорганізацію навчальної діяльності учнів і студентів, сприяння реалізації права кожної людини на освіту, незалежно від її соціального стану, статі, національності, релігійної та расової приналежності;
- *фундаменталізація освіти* передбачає перетворення освіти в справжній фундамент матеріальної, духовної, теоретичної та практичної діяльності людей, поглиблення теоретичної загальноосвітньої, загальнонаукової підготовки учнів, що дає змогу усвідомити взаємозв'язок предметів і явищ, створити власну цілісну картину світу;
- *інтеграція освіти* як процес, що має за мету закладення основ цілісного сприйняття учнями природи і суспільства, поділяється на *внутрішню інтеграцію*, що має за мету ознайомлення учнів з основними явищами і фактами відповідних наук, формування навичок класифікації та розвитку наукової інтуїції на основі опанування учнями принципово нового змісту освіти, навчально-методичного забезпечення і нових технологій навчання, та *зовнішню інтеграцію*, яка спрямована на зближення систем освіти різних країн і формування світового та європейського освітнього середовища;
- *стандартизація освіти* означає встановлення обов'язкового рівня вимог до підготовки випускників і є умовою досягнення певного рівня якості освіти; в різних країнах здійснюється завдяки розробці навчальних планів і програм, встановлення освітніх рівнів;
- *безперервність освіти* як необхідність і доступність освіти не лише на початку життя людини, але і впродовж усього життєвого шляху, послідовність і взаємозв'язок усіх освітніх ланок, їх кореляція з сучасним рівнем наукових знань про світ і людину, реаліями сучасної культури та прогресивними інноваційними технологіями для задоволення устремлень особи щодо саморозвитку та самореалізації;
- *посилення прогностичного спрямування освіти* означає здатність до науково обґрунтованих «передбачень» потреб майбутніх поколінь людей, перехід від концепції підтримуючої освіти до концепції випереджаючої освіти;

- *культуровідповідність освіти* характеризує освіту як елемент культури усієї людської цивілізації і одночасно є складовою і дзеркалом культурної традиції певної країни;
- *полікультурна та міжкультурна спрямованість освіти* означає адекватність культурному й етнічному багатоманіттю людства, формування культурної компетентності, спрямованість на виховання толерантності до інших культур і систем цінностей;
- *екологізація та природовідповідність освіти* передбачає зорієнтованість освіти на збереження природи, інфоноосферний розвиток суспільства, збереження біосфери планети і виживання людства як виду, становлення особистості, здатної вирішувати глобальні проблеми людства;
- *етична домінанта освіти* як зумовленість зростання ролі особистості в інформаційному суспільстві, виховання молодого покоління в душі миру, взаєморозуміння, відповідальності особи за долю власної країни і людства у цілому;
- *інформатизація та віртуалізація освіти* передбачає як застосування Інтернет-технологій у традиційному процесі масової школи, так і впровадження дистанційного навчання, створення віртуального освітнього простору та впровадження технологій фасилітації навчання, у тому числі інтерактивних [3; 9; 7; 11].

Європейські та світові процеси розвитку економіки, політики, культури і науки зумовили потребу у європейців формування здатності спілкуватися декількома мовами. Ці чинники стали основними рушіями розвитку багатомовної освіти в країнах Західної Європи. За результатами аналізу педагогічного досвіду розвитку багатомовної освіти школярів у країнах Західної Європи ми виділили наступні основні тенденції розвитку цього процесу.

1. Тенденція *диверсифікації* полягає у: а) розширенні діапазону мов, які пропонують для навчання, серед них є основні європейські мови, а також значення набувають азійські мови; б) глобалізації англійської мови і застосування її у якості *лінгва франка* – без етнокультурних особливостей, характерних для носіїв цієї мови, але разом із тим існування загрози втратити такий особливий мовний статус; в) відсутності вимоги набути компетенції рівня носія мови, існування можливостей набути часткової компетентності у виучуваній мові і перейти до опанування іншої; г) урізноманітнення джерел отримання навчальної інформації (як у контексті формальної, так і неформальної освіти); г) застосуванні різних форм навчання як традиційних, так і нових, зокрема завдяки ІКТ.

2. Тенденція *економізації* реалізована: а) у формуванні здатності до міжетнічного діалогу та порозуміння завдяки вивченню близьких за походженням мов; б) у застосуванні функціонального підходу до навчання декількох мов, що передбачає формування багатомовної компетентності, до складу якої входять вміння послуговуватися інформаційними технологіями, створення «лінгвістичного капіталу», що сприяє підвищенню рівня вмотивованості до навчання.

3. Тенденція *екологізації* полягає у: а) застосуванні у навчальному процесі не тільки світових мов, а й мов, якими послуговуються рідше, збереження діалектів, місцевих говірок задля збереження мовного ландшафту; б) глибокому опануванні рідною мовою школяра для нормального формування мисленневих процесів та збереження власної культурної ідентичності молодих європейців.

4. Тенденція *конвергенції* втілена у: а) створенні *європейського освітнього простору мовної освіти* завдяки застосуванню спільних параметрів оцінювання рівня компетентності (Європейська рамка компетенцій – European Framework of Reference); б) застосуванні *інтегрованого курикулуму* з мовних предметів, що полягає у створенні спільного освітнього контенту в межах однієї школи.

5. Тенденція *дивергенції* реалізується за рахунок застосування різних технологічних підходів, наприклад: а) навчання *есперанто* – короткострокового пропедевтичного курсу до 6 міс., що значно підвищує ефективність навчання європейських мов; б) спеціальної підготовки «мовного пробудження» (фр. *éveil aux langues*; англ. *awakening to languages*), що передбачає розвиток рідної мови учня і глибше опанування мови навчання в школі, а також ознайомлення з рідними мовами дітей класу, які є вихідцями зі спільнот мігрантів, без наміру їх опанувати. В основі підготовки – демонстрація зв'язків між мовами, їх спільної природи, формування усвідомлення рівноцінності усіх мов та культур; в) підхід *integrated language didactics*, для якого характерно встановлення зв'язків між обмеженою кількістю мов курикулуму (наприклад, *German after English* чи навпаки); рецептивної технології *intercomprehension* для одночасного навчання декількох споріднених мов; г) імерсійної технології *CLIL* як інтеграції навчання змісту предметів із застосуванням нерідної мови як засобу навчання.

6. Тенденція *індивідуалізації* спирається на положення про те, що багатомовність не є привілеєм обдарованої еліти, а може бути сформована кожним європейцем і реалізується у можливостях створення індивідуального мовного репертуару та навчального маршруту для кожного з учнів, який полягає у наборі мов, застосовуванні навчальних стратегій і технологій, розширенні навчальних ресурсів, а також може виражатися у різних рівнях набутої компетентності й підходах до оцінювання.

7. Тенденція *ціннісного виміру* передбачає акцент на вихованні інтеркультурної свідомості й громадянської позиції, що виражено у формуванні: здатності жити разом й ефективно взаємодіяти у багатомовному середовищі сучасної Європи; усвідомленні рівноцінності усіх мов і культур; готовності виступати посередником у міжкультурних стосунках і діяти у якості громадянина об'єднаної Європи.

Зазначені вище тенденції розвиваються під впливом загальних тенденцій і мають прояви на: загальноєвропейському (*mega*), державному чи національному (*macro*), регіональному (*meso*), локальному (*micro*) та індивідуальному (*nano*) рівнях.

Тенденції *загальноєвропейського* рівня мають зв'язок із європейською *інтеграцією* як процесом запланованих змін щодо встановлення зв'язків між подібними структурними компонентами у системах, які належать до освітньої сфери країн Європи. Суть процесу інтеграції полягає у їх «взаємному зближенні, синхронізації, упорядкуванні та узгодженні для усунення дублювання та надлишкового» [2]. Для цього рівня характерним є: розвиток міжнародних наукових досліджень та розробок освітніх проектів, які стосуються розвитку багатомовності; створення європейського освітнього простору мовної освіти, який було започатковано запровадженням CEFR та уточнено завдяки додатку FREPA [15; 19], що уособлює *стандартизацію* і передбачає якісні перетворення кожного елемента за рівнями, що входить до складу системи для найбільш ефективної форми реалізації завдань з формування багатомовності.

Разом із тим низка науковців (П. ван Аверміт (*Piet van Avermaet*), Ж.-Ж. Вебер, К. Хело (*Christine Hélot*) та ін.) відмічає суперечливість тенденції «збереження різноманіття» в середній освіті європейських країн. Позитивне ставлення до здатності послуговуватися більше ніж однією мовою наявне виключно за умови, що це європейські мови, тоді як до мов мігрантів (арабської, турецької, російської, китайської, в'єтнамської чи японської) ставляться як до проблеми [21, с. 61]. Ж.-Ж. Вебер вважає, що такий підхід стосується переважно «малих» (за кількістю користувачів) європейських мов – національних та регіональних, які впродовж тривалого часу існування держав-націй перебували під заборонаю в закладах освіти, а нині вони мають назву «мови, якими послуговуються рідше» (*lesser used languages*). Отже, хоч розвитку мовного різноманіття і надано значного

сприяння, воно стосується вивчення місцевих європейських мов; подібна підтримка відсутня для носіїв мов із «третіх» країн – тих, які не є членами ЄС, а також мов мігрантів з інших країн світу. Як свідчить аналіз, національні освітні системи приймають до обліку рідні мови школярів-мігрантів незначною мірою, їх вивчення у формальній освіті часто не передбачено. Здебільшого застосовують ознайомлення у контексті програм «Мовне пробудження». Таким чином, можемо зробити висновок про збереження рис традиційного *європоцентричного підходу*, для якого характерне ігнорування неєвропейської культури через перевагу західноєвропейської цивілізації над іншими народами і цивілізаціями в культурній сфері (Г. Гегель, Ж. Мішле, Р. Кіплінг) [4, с. 539; 12, с. 211].

На державному рівні варто відзначити суперечливість політики стосовно розвитку багатомовності й освіти. З одного боку, уряди країн виділяють значні кошти на підтримку заходів і проєктів, спрямованих на створення та розвиток загальнодоступних багатомовних інформаційних ресурсів, проводять спроби прийняття освітніх планів, які відповідають європейським вимогам для сприяння розвитку багатомовності молодих жителів країни, а з другого – політичний чинник *монолінгвальної ідеології* нерідко значно переважає. Підхід «*захист одномовності в державах-націях*» усе ще залишається актуальним в європейській мовній та освітній політиці. Державна мова країни отримує значну підтримку в освітньому просторі країни, здебільшого використовується як засіб опанування змісту шкільних предметів і розглядається як основний спосіб інтеграції мігрантів у соціум країни. Європейські фахівці Б. Буш (*Brigitta Busch*), П. Дар'яй-Хансен (*Petra Dareai-Hansen*), Ж. Даркен (*Jeroen Darquennes*) та багато інших відмічають такий стан речей у Франції, ФРН, Швейцарії, Бельгії (фламандська спільнота) та Нідерландах [13; 14; 17]. Німецька дослідниця Дж. Дуарте (*Joana Duarte*) дає коментар із цього приводу стосовно ситуації в Німеччині: «Чим слабше у класичному розумінні функціонує держава-нація, тим наполегливіше насаджується мовна однорідність» [18]. А тому можна зробити висновок, що більшість європейських освітніх систем усе ще перебувають під значним впливом політики одномовності, що можна пояснити пошуками розумного балансу між одномовністю та багатомовністю, а також бажанням зберегти та захистити мову і культуру мовної більшості, особливо там, де ситуація значно ускладнюється міграційними процесами та мобільністю населення.

Однак низка європейських регіонів – Фрисландія (Нідерланди), Бургеленд (Австрія), Країна Басків (Іспанія), Уельс (Велика Британія), Ірландія, о. Корсика та північ о. Сардинії, Швеція і Фінляндія розвивають власну політику в галузі мов, спрямовану на посилення статусу та розширення функцій регіональних мов. Це явище, за влучним висловом С. Петікаїнен (*Sari Pietikäinen*), отримало назву «*периферійна багатомовність*» [16; 17]. Проте нині вони зіткнулися з новими ускладненнями ситуації через розширення лінгвістичного різноманіття за рахунок як європейських, так і неєвропейських мов, пов'язаного із значною кількістю мігрантів. Вихід із ситуації, що склалася, вбачають у розвитку шкільної автономії та створенні мовних профілів у школах відповідно до специфічних мовних потреб на локальному рівні.

Окрім цього, на загальноєвропейському та національному рівнях можна виділити дві протилежно спрямовані тенденції щодо розвитку багатомовної освіти: 1) розвиток багатомовності в інтересах збереження мов; 2) розвиток багатомовності в інтересах школярів. Як правило, перемагає перша тенденція.

Ще однією із тенденцій як *регіонального*, так і *локального* рівнів є *застосування мовної варіативності* (діалектів) в освіті: вільне використання та поцінування діалектів німецької мови у Швейцарії та Австрії; лібералізм у ревіталізації корсиканської мови у Франції; пуризм у застосуванні валлійської мови в Уельсі; застосування

уніфікованого конструкту, створеного на основі численних діалектів бретонської мови у Франції. На нашу думку, такий підхід визнає *гнучкість у застосуванні діалектів як основу багатомовності*, прийняття усіх видів мовної практики в контексті розвитку індивідуальної багатомовності громадян об'єднаної Європи.

На *локальному рівні* актуальною є тенденція інтеграції курикулуму з мовних предметів у контексті однієї школи. Цей процес має деякі відмінності в різних країнах, наприклад у франкомовній Швейцарії, Іспанії, Австрії.

На *індивідуальному рівні* значну роль має тенденція посилення уваги до рідної мови учня, усвідомлення громадськістю того, що вона має велике значення для формування мисленнєвих процесів і металінгвістичної свідомості. З боку адміністрації шкіл і педагогічних працівників відмічено увагу до побажань учнів (і їх батьків) стосовно вибору мов для навчання та облік індивідуальних особливостей і потреб учнів впродовж процесу навчання. Окрім того, варто відмітити урізноманітнення пропозиції навчальних матеріалів, віртуалізацію освітнього простору, ріст можливостей для реального спілкування з використанням виучуваних мов. Це значно сприяє зростанню рівня вмотивованості школярів до навчання мов, що сукупно з економізацією багатомовної здатності становить основу для навчання впродовж життя.

Висновки. Розвиток європейського суспільства, процеси інтеграції та глобалізації привели до актуалізації проблем збереження багатомовності європейського соціуму, переосмислення місця та значення мовної освіти взагалі. Реформи шкільної освіти, що відбулися у країнах Західної Європи у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., значно урізноманітнили мовний репертуар школярів і позитивно вплинули на рівень їх міжкультурної компетентності. Вивчення та узагальнення цього досвіду становить цінність для України, яка має за мету інтеграцію в європейську спільноту, досягнення європейських соціальних та економічних стандартів, забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних фахівців. Для впровадження змін важливо створити наукове підґрунтя, основою якого мають стати порівняльно-педагогічні дослідження позитивних зарубіжних здобутків. Обізнаність компаративістів і докладний аналіз тенденцій у зарубіжних країнах, рівнів їх інтенсивності та результатів взаємодії є необхідною умовою для осмислення, обговорення, прогнозування, вироблення пропозицій і проведення експериментальної роботи для подальшого розвитку і оновлення вітчизняного шкільництва.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/tendencija>
2. Бондарева Н. А. Интеграция как инновационное направление в образовании / Н. А. Бондарева // Современные наукоемкие технологии. – 2011. – С. 115–116.
3. Колокольникова З. У. Ведущие тенденции развития мирового образовательного процесса [Електронний ресурс] / З. У. Колокольникова, О. Б. Лобанова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/21_DSN_2012/Pedagogica/4_114364.doc.htm
4. Культурология : учебник / [под. ред. Ю. Н. Солонина, М. С. Кагана]. – М. : Юрайт ; Высшее образование, 2012. – 566 с.
5. Лавриченко Н. Методологічні аспекти порівняльно-педагогічних досліджень / Н. Лавриченко // Шлях освіти. – 2006. – № 2. – С. 17–23.
6. Локшина О. Тенденція як категорія порівняльної педагогіки : [Електронний ресурс] / О. Локшина // Порівняльно-педагогічні студії. – 2011. – № 2 (8).
7. Общая и профессиональная педагогика : учеб. пособ. для студентов обучающихся по специальности «Профессиональное обучение» / ред. : В. Д. Симоненко, М. В. Ретивых. – Брянск : Изд. Брянск. гос. ун-та, 2003. – Кн. 1. – 174 с.

8. Огієнко О. І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах : монографія / О. І. Огієнко. – Суми : Еллада, 2008. – 444 с.
9. Сабуров Х. М. Влияние основных тенденций развития современного образования на формирование личности учащихся / Х. М. Сабуров // *Фундаментальные исследования*. – 2014. – № 3. – С. 613–616.
10. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англосовітських країн в контексті глобалізації (90-ті рр. XX ст. – поч. XXI ст.) : монографія / А. А. Сбруєва. – Суми : Козацький Вал, 2004. – 500 с.
11. Соколова Е. И. Политика ЕС в сфере непрерывного иноязычного образования [Электронный ресурс] / Е. И. Соколова // *Непрерывное образование: XXI век* : [научный электронный журнал]. – Петрозаводский государственный университет. – Вып. 2 (2013). – Режим доступа: <http://LLL21.petsu.ru>
12. *Философский словарь* / [А. А. Гусейнов, В. А. Лекторский, В. В. Миронов та ін.] ; под ред. И. Т. Фролова. – 8-е изд., дораб. и доп. – М. : Республика; Современник, 2009. – 846 с.
13. Busch V. Trends and innovative practices in multilingual education in Europe : An overview / Brigitta Busch // *International Review of Education*. – 2011. – Vol. 57. – № 5–6. – P. 541–549.
14. Collins English Dictionary: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/tendency>
15. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment / Council of Europe, 2001. – 274 p.
16. Darquennes J. Multilingual education in Europe [Электронный ресурс] / J. Darquennes // *The Encyclopedia of Applied Linguistics* : [Edited by Carol A. Chapelle]. – Blackwell Publishing Ltd., 2013.
17. Daryai-Hansen P. Pluralistic approaches to languages in the curriculum: the case of French speaking Switzerland, Spain and Austria [Электронный ресурс] / Petra Daryai-Hansen, Gerber Brigitte, Lőrincz Ildikó // *International Journal of Multilingualism*. – Routledge, Taylor and Francis online, October, 2014. – 19 p.
18. Duarte J. Migrants' educational success through innovation : The case of Hamburg bilingual schools / J. Duarte // *International Review of Education*. – December, 2011. – Vol. 57. – Issue 5–6. – P. 631–649.
19. FREPA – A Framework of Reference for Pluralistic Approaches. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://carap.ecml.at/>
20. Macmillan dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/tendency>
21. Weber J-J. *Introducing Multilingualism : A Social Approach* / Jean-Jacques Weber, Kristine Horner. – Routledge, 2012. – 214 p.

References

1. *Akademichnyy slovnyk* : [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://sum.in.ua/s/tendencija>
2. Bondareva N. A. Integracija kak innovacionnoe napravlenie v obrazovanii / N. A. Bondareva // *Sovremennye naukoemkie tehnologii*. – 2011. – S. 115–116.
3. Kolokol'nikova Z. U. Vedushhie tendencii razvitija mirovogo obrazovatel'nogo processa [Elektronnyy resurs] / Z. U. Kolokol'nikova, O. B. Lobanova. – Rezhym dostupu: http://www.rusnauka.com/21_DSN_2012/Pedagogica/4_114364.doc.htm
4. Kul'turologija : uchebnik / [pod. red. Ju. N. Solonina, M. S. Kagana]. – M. : Jurajt ; Vyssee obrazovanie, 2012. – 566 s.
5. Lavrychenko N. Metodolohichni aspekty porivnyal'no-pedahohichnykh doslidzhen' / N. Lavrychenko // *Shlyakh osvity*. – 2006. – № 2. – S. 17–23.
6. Lokshyna O. Tendentsiya yak katehoriya porivnyal'noyi pedahohiky [Elektronnyy resurs] / O. Lokshyna // *Porivnyal'no-pedahohichni studiyi*. – 2011. – № 2 (8).
7. Obshhaja i professional'naja pedagogika : ucheb. posob. dlja studentov obuchajushhihsja po special'nosti "Professional'noe obuchenie" / red. : V. D. Simonenko, M. V. Retivyh. – Brjansk : Izd. Brjansk. gos. un-ta, 2003. – Kn. 1. – 174 s.

8. Ohiyenko O. I. Tendentsiyi rozvytku osvity doroslykh u skandynavs'kykh krayinakh : monohrafiya / O. I. Ohiyenko. – Sumy : Ellada, 2008. – 444 s.
9. Saburov H. M. Vlihanie osnovnykh tendentsiy razvitiya sovremennogo obrazovaniya na formirovanie lichnosti uchashhihsja / H. M. Saburov // Fundamental'nye issledovaniya. – 2014. – № 3. – S. 613–616.
10. Sbruyeva A. A. Tendentsiyi reformuvannya seredn'oyi osvity rozvynyenykh anhlomovnykh krayin v konteksti hlobalizatsiyi (90-ti rr. KhKh st.– poch. XXI st.) : monohrafiya / A. A. Sbruyeva. – Sumy : Kozats'kyy Val, 2004. – 500 s.
11. Sokolova E. I. Politika ES v sfere nepreryvnogo inozazychnogo obrazovaniya [Elektronnyy resurs] / E. I. Sokolova // Nepreryvnoe obrazovanie: XXI vek: [nauchnyy jelektronnyy zhurnal]. – Petrozavodskij gosudarstvennyy universitet. – Vyp. 2 (2013). – Rezhym dostupu: <http://LL21.petsu.ru>
12. Filosofskij slovar' / [A. A. Gusejnov, V. A. Lektorskij, V. V. Mironov ta in.]; pod red. I. T. Frolova. – 8-e izd., dorab. i dop. – M. : Respublika ; Sovremennik, 2009. – 846 s.
13. Busch B. Trends and innovative practices in multilingual education in Europe : An overview / B. Busch // International Review of Education. – 2011. – Vol. 57. – № 5–6. – P. 541–549.
14. Collins English Dictionary [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/tendency>
15. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment / Council of Europe, 2001. – 274 p.
16. Darquennes J. Multilingual education in Europe [Elektronnyy resurs] / J. Darquennes // The Encyclopedia of Applied Linguistics : [Edited by Carol A. Chapelle]. – Blackwell Publishing Ltd., 2013.
17. Daryai-Hansen P. Pluralistic approaches to languages in the curriculum: the case of French speaking Switzerland, Spain and Austria [Elektronnyy resurs] / Petra Daryai-Hansen, Gerber Brigitte, Lörincz Ildikó // International Journal of Multilingualism. – Routledge, Taylor and Francis online, October, 2014. – 19 p.
18. Duarte J. Migrants' educational success through innovation : The case of Hamburg bilingual schools / J. Duarte // International Review of Education. – December, 2011. – Vol. 57. – Issue 5–6. – P. 631–649.
19. FREPA – A Framework of Reference for Pluralistic Approaches. – Elektronnyy resurs. – Rezhym dostupu: <http://carap.ecml.at>
20. Macmillan dictionary [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/tendency>
21. Weber J-J. Introducing Multilingualism : A Social Approach / Jean-Jacques Weber, Kristine Horner. – Routledge, 2012. – 214 p.

Першукова О. А.

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МНОГОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ В ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКОМ КОНТЕКСТЕ

Статья посвящена рассмотрению западноевропейского опыта формирования индивидуального многоязычия в условиях школьного образования. Особое внимание уделено дальнейшему уточнению содержания понятия «тенденция» как категории сравнительной педагогики. Автором выявлены общие и уровневые тенденции развития многоязычного образования школьников в странах Западной Европы, и предложено рассматривать их как платформу для дальнейшего осмысления, обсуждения, и проведения экспериментальной работы в интересах развития многоязычного образования в Украине.

Ключевые слова: тенденция; индивидуальное многоязычие; тенденции развития образования; многоязычное образование школьников; школьное образование в странах Западной Европы.

Pershukova O.

TENDENCIES OF MULTILINGUAL EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN DEVELOPMENT IN WESTERN EUROPEAN CONTEXT

In the article the Western European experience of plurilingualism formation in the terms of school education is analyzed. Particular attention is given to further clarify the meaning of “tendency” as a category of comparative pedagogy. It is understood as a trend of educational changes, caused by numerous political, social, cultural and scientific factors that interact in society, often causing controversy, and has as a result the new quality of educational processes. The tendency in multilingual education of schoolchildren in Western European countries represents the direction of educational changes, which is the result of political, economic, socio-cultural, ethno-linguistic and pedagogical processes aimed at fostering schoolchildren’s ability to practice in their studies and daily life several languages.

The author revealed the general and level tendencies in the process of schoolchildren multilingual education development in Western European countries (the second half of the 20th – beginning of the 21st century). The analysis of pedagogical experience of multilingual education in Western Europe identified the following main tendencies of this process. *Diversification* means: 1) expanding the range of languages offered for study, among them are the main European languages, as well as weight gain Asian languages; 2) globalization of English and use it as a lingua franca. *Economization* is implemented: 1) in forming the ability to inter-ethnic dialogue and understanding through study languages of close origin; 2) the application of the functional approach to learning multiple languages, which involves the formation of multi-competence and “linguistic capital”. *Ecologization* is to: 1) use in the learning process different languages, saving local dialects to preserve the linguistic landscape; 2) deep mastery of the every student’s mother tongue for the normal formation of thinking processes and the preservation of his/her cultural identity. *Convergence* is embodied in: 1) creation of a European educational space of language education through the use of common competencies and assessment parameters – European Framework of Reference; 2) applying the integrated curriculum of language subjects. *Divergence* is realized through the use of various technological approaches (immersion, receptive, propaedeutic technologies). *Individualization* is based on the position that plurilingualism is not a privilege of the gifted elite representatives, and can be formed by every person, 2) in opportunities for the creation of individual linguistic repertoire and educational route for each of the schoolchildren. *Value dimension* is provides by: 1) a focus on intercultural education and civic consciousness that is expressed in the formation of the ability to live together and interact effectively in a multilingual environment of modern Europe, recognizing the equivalence of all languages and cultures; 2) willingness to mediate in intercultural relations and to act as a citizen of the united Europe. These trends developed under the influence of general tendencies (globalization, internationalization, intercultural dialog) and have displays on: pan European (mega), state or national (macro), regional (meso), local (micro) and individual (nano) levels.

The author identified the general and level tendencies of development of schoolchildren multilingual education in Western Europe, and invited to consider them as a platform for further reflection and discussion, experimental work development in the interests of national education system perfection.

Keywords: tendency; plurilingualism; tendencies of education development; multilingual education of schoolchildren; school education in Western European countries.